

ШРНОГОТГРАД.

НЕДЕЉНИ ПОЛИТИЧКИ ЛИСТ.

БРОЈ 3

На Цетињу у Суботу 22. Јануара 1872.

ГОДИНА II.

ЦРНОГОРАЦ издаје један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. и.; — За СРБИЈУ год. ф. 7; по год. ф. 3. 50. и.; четврт ф. 1. 75. и. — За све друге земље год. ф. 8; по год. ф. 4; четврт год. ф. 2. — За огласе шаља се за ред 5 новина. — Дошло, предлата и све наруџбене шаљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ОПЕТ О ЦРНОГОРСКО-ТУРСКОЈ РАЗМИРИЦИ.

Јавили смо а јавили су и стране новине, да је скадарски паша био лично на Цетињу да докуча преговоре због размирица пограничних, а исто тако и неке уговоре који би се имали склопити између Црне Горе и Турске. Тијем поводом „П. Лојд“ јављајући у једноме телеграму о доласку нашим, вели да је то необична појава. Ми схваћамо „П. Лојда“, али за то опет не видимо ништа чуднога у томе, него на против ствар са свијем у своје реду. Порга увијек озбиљност стања, у којем се погранична размирица налази, на је овластила арбанашкога гувернера, Мустафа пашу, да оде на Цетиње, на да с Црном Гором као са земљом сусједном, потпуно независном, расправи размирицу, која је неповољна по ред и мир обеју сусједних земаља, а у исто вријеме и да се разговори о потребиности неких уговора, који би били корисни за обе државе. Тај начин поступања видло је „П. Лојд“ и до сада увијек, када су двије независне државе имале да расправљају какво међусобно питање. За то и није то то, чему се „П. Лојд“ чуди, него је њему чудно да ауторитет независности Црне Горе долази до толикога уважања, и што је још важније, од стране саме Турске. Истину рећи, ми не тајимо наше задовољство у томе погледу, али и за „П. Л.“ било би достојанственије, да је одао признање стању ствари на да се није чудно.

Стаквјем погледом на односај Црне Горе према Турској ми се нијесмо ни нашли побуђени да говоримо о значају нашег доласка на Цетиње, него смо (у предиромом броју) говорили само о ономе, што је уговорано и уговорено између наше и опуномоћеника Њ. Св. кнеза Николe I.

Колико смо ми о самој ствари могли обавјештени бити, јавили смо, да је за све преступе и преступе учињене с једне и с друге стране за ово пошљедњих девет година, постигнуто поравнање, а за у будуће, да је закључено, да се постави једна стална комисија турска и црногорска, која ће судити и пресуђивати за сваки преступ, онога часа, како се догоди. Читавици наши сјетиће се још и другјих преговора, о којјима се том приликом говорило и које смо ми споменули у првоме броју нашег листа ове године.

И ако нама поменути преговори нијесу били у свијема појединостима познати, ипак оно што смо знали и јавили, било је довољно да нас са задовољством испуни. Јер у ономе смо нашли не само задовољење Црној Гори за повреде учињене незаконно од стране Турске, него смо увидели још и то, да се порта одлучила бар на границама својјима према једној сусједној независној држави ред одржавати.

Но у колико смо оно са задовољством обавјештени, у толико нам је данас жалје, што смо у том неповољном положају, да јавимо, да је црногорско-турска размирица опет у своје првобитном стању.

Скадарски паша бавећи се овдје и у Подгорици, гдје је са војводом г. Машом Врбицом, опуномоћеником владинијем уговарао, осим што се био споразумио у свијема покренијем пита-

њима, сагласно се одмах још и у томе, да се стална комисија постави за будуће могуће преступе. А када га је војвода г. Машо Врбица позвао, да учињени уговор потпише, Махмуд паша је одговорно да са то није овлашћен.

Кад дакле наша никаква овлашћења није имао, и када се зна, како се у Турској свака ствар безбично протече, шта је остајало црногорској комисији да ради? Ништа друго, него да прекине сваки даљи рад, што је одмах и учинила. А да ствар не би била са свијем остала без сваког изгледа, војвода г. Машо Врбица, по овлашћењу, које је имао, дао је наши толико времена колико је потребно, да своју владу о свему извести и да опет он добије или пукино овлашћење или ма какве уштеде.

По какви су изгледи, могуће је, да ће то и сувише дуго трајати. На за то, а и за то, да се неби међутим познате појаве поновиле, које би сада извесно много опаснији карактер добиле, влада је црногорска онога часа издала налог свијема својјима пограничним канетанима, да опет затворе границу и да строго забране сваки додир турскијех поданика с Црногорцима. И у толико је дакле, што напријед рекосмо, црногорско-турска размирица повратила се у своје првобитно стање.

Даље пошљедње тога пити хоћемо, пити можемо проричити. Толико можемо за сада само још рећи, да нам поступање, да перекнемо мисија Мустафа наше чудно изгледа. Дошао је да размирицу расправи, а овлашћења никаква није имао. И не само то него је, колико дознајемо, сам покренуо и преговоре о другјем стварима, као што је: уговор поштански, телеграфски и т. д. Је ли хтјео само да разиди стање ствари? То му није било ни мало потребно, јер је био о том и прије врло добро обавјештен, а да није, како би ипаче могао изаслати комисију, да с црногорском преговара. Да овлашћења није никаква имао, то је знао, како се дакле могао упуштати у уговарање бар без предходне изјаве, да ће оно што уговори порта потврдити. Остављамо на страну све друге уговоре, који су и онако тс у изгледу, и за које он мимо порте и онако није властан, али установљене сталне комисије тиче се размирице између Црне Горе и оне турске области у којој је он намјесник.

Напошљедку ствар још није прекрпута и као немогућна вапуштева. Видићемо како ће и у колико ће намјесник Арбанше оправдати и поправити своју погрјешку, а имамо разлога мислити, да ће ни он хтјети, а ни порта да неће паћи да је у њеном интересу, да се преговори као немогући прекину.

ПОГЛЕД НА ГОДИНУ 1871.

IV.

(Т—Ц) Из прошлијех наших чланака провирује: прво, највеће задовољство наше, што је ова година оставила представнике балканскијех народа у пријатељскијем и оданијем одношајима са рускијем царством; а друго, највећа пада, коју ти одношаји потичу.

Како сада да измиримо и сложимо ово наше задовољство и наду са пријатељством између Цариграда и Петрограда, о ком се није преставало говорити све ове године, а особито са пријатељ-

ством између Беча и Петрограда, којој датира од Андрашијевог авансовања на канцеларско достојанство аустро-угарске царевине?

Како ли да се надамо ослобођењу Балканског полуострва закрилом рускијем послје светојурђевске светковине, којом је приликом цар Александар у здравици цару немачкоме нагласно, да је јамство постојањог мира европејског немачко-руско пријатељство?

То имамо да претресемо у овоме чланку. Русију су дочекали на прагу седамдесет и прве године пријетње Аустро-Угарске, Турске, и Великобританске владе. Концем седамдесете виез Горчаков бјеше објавио свијема, који су били парижкијем трактатом Русији на Југу руке везали, да за Русију тај њихов уговор више не постоји. Дакле да једини дебитак свију западнијех велесила у криском рату, сада ушљед једне поте Горчакове од једном нестане, као да је Русија свемогућа, да само рече на да тако буде. То је увреда цијелој Јеврони, то је пријетња пошлав варварске; то је први корак на путу Петра великога у Цариград — пошлав турско-фински листови — и барјак ратни разви мађарембер да се стави на чело крпоносне војне, да спасе Јеврону од претеће навале.

Али је случајно тада сједно у пруском сујањству Наполеон III. са стотинама хиљада пошљедње војске његове, који је до тада душа био постојањог савеза западнијех сила против Русије. А на мјесто те Алијансије подиже се немачко царство, које кроз уста свога цара још из Вереља поручи цару рускоме, да чује сав свијет, да оно никад неће заборавити, да је помоћу Русије до онакве побједи допрло. Дакле на мјесто Француске, Великобританије, Аустрије и Турске ступи Германија и Русија. Надмоћије свијех над свијема први се пут показало на лондонској конференцији, која је била сазвана на предлог Бисмарков ушљед споменуте Горчаковљеве поте; на коју сврху? да саликонише вољу у Русије! Заступници Аустро-Угарске, Турске, Инглешке и Француске сачињавали су већину на конференцији; мањина се састојала из пошљедњих немачке, Руске и Италије: три против четири гласа. На ипак се већина покљони мањини, јер противни исход конференције, значиво је рат на Југо-истоу Јевроне и исти пад Аустрије и Турске.

Тако Русија одиче на црном мору умножавати своје ратне бродове, градити тврђаве, утврђавати ратна пристаништа — све што јој је парижки трактат забрањивао, очевидно да обезбједити Турску од нападаја Руског.

Дакле никога није могло заболети жешће та изјава канцелара руског царства до блистателну порту. Да што је могла већ порта послје Седана? И њен министар спољности Адмишан одједном ступи у најпријатељскије одношаје са генералом Инвятијевићем мјесто да са Андрашијевићем Мађарима објави рат Русији. Једини паша и покров Турске Наполеонове Француске више нема; Инглешка, која је са трговачког гледишта Цариград чувала у турскијем рукама, обраћа очи на Суецки канал, који јој осигураје неке интересе трговачке на Истоку, и већ јој је све једно постојала Турска пла не (само да Рус не сједе у Цариград) као што је то већ ове године један државник инглешки (Лорд Русел) изјавио. Што се тиче Аустрије, виде у Цариграду да је и она на смртној постели, па тако лишена порта својјих старијех савезника, што је преставало друго него удешавати своју политику тако према страховитом сусједу, да спасе оно што се још снасти може?

Отуд оно „руско-турско“ пријатељство, с којјем је особито Андрашија преко своје штампне систематично покушавао да простре неповјерење и мрљу по истоку против Русије као савезнице турске, а парочито у српском народу, како ће

уједно да компромитира и Црну Гору, као заштита Русије. Али је ипак српски народ баш ове године и то први пут најсвечије изрази своје велике наде у славенску Русију у одушевљеном клицању како на Цетињу приликом велике светковине, тако у Крагујевцу на народној скупштини: „Живио цар Александар!“ Друге стране никад руска влада није изјавила тако отворено своје симпатије према осталим Славенима, као ове године, која биљежи царско кумовање наследику пригорском, очински дочек кнеза Милана у Ливадији, и прву изјаву Горчаковог листа, да руска влада „не смије“ заборавити симпатије, које постоје између Русије и осталих Славена.

Руско-турско пријатељство дакле може значити само, да порти већ није могуће, овако усамљеној, ма каквој руској жељи и намјери да се опре, јер порта знаде да би у првом сукобу са Русијом на први корак наишла на осветничко оружје српско-бугарско-грчко, а да јој у помоћ неби прискочила, не само јевропејска коалиција као у кримском рату, него ни најприроднија савезница — Аустрија: дакле знаде, да неби било од потребе Русији да ни једну пушку испали и по томе да већ није могућан рат руско-турски. Ми се дакле таково „пријатељство“ ове године појављено само можемо радовати и у њему надозрети лакше и брже наше ослобођење.

Руско пријатељство са Аустријом, које датира с Андрашијевог канцеларством још је већа сесмислица. Оно се оснива на једној лажној предпоставки — на пријатељству између њемачког царства и Аустро-Угарске. Ништа неприродније до ове мисли, којом Аустрија хоће да импонира својим пародима на и самим њемцима. Док се недоврши уједињење њемачког народа докле не може бити тога пријатељства, јер је у границама садашње Аустрије још осам милиона њемаца неуједињених са осталом браћом. Када они њемци ступе у царство њемачко под јединим Ерцхерцогом из хабебуршке куће — онда тек наступа то пријатељство, али не већ са Аустријом него са Угарском, јер ће се Аустрија тада опчипити у мађарскаг. Ову мисао Бисмаркову понају у Бечу врло добро и за то се пуштају у паручја судбине, чега је знак одпуст Вајстов — једног њемца — а позив Андрашијев — једног Мађара — на управу државних посала. Ко не види у овој промјени први корак бечког двора у одрицању и напуштању аустријских њемаца?

Какав положај ове године, то јест последице Седана, заузе Турска према Русији, такав заузима Аустро-Угарска напрема њемачке. Аустрија као Турска ове године заузима начело у политици: „Спасимо што још можемо спасти“. И једна и друга знаду да им прва бура коначном смрћу пријети, с тога постаје предметом свију напора њихових државника, уклањање сваког повода који могу ту буром поджећи.

Удешавајући на тај начин своју политику бечки двор према њемачком царству, он се ипак морао одважити на одрицање њемаца, али је с тим губитком мислио да ће на истоку помоћу њемачког границе своје власти раширити. Нема сумње да су се том падом питали савјетници Франца Јосифа, кад су га у Салцбург и Пил пратили. И тај је план зацрта генијалан био, али га на брзо побрка светођурђевска свечаност. Већ су бечко-пештански листови били почели пријетити Русији са утврђеним савезом са њемачком, а баш у томе иду из Берлина у Петроград најславнији војсковође пруске из пошљедњег рата на светођурђевску свечаност и на најдемонстративнији начин ту их дочекају. Да се овом приликом нишло па то само да се обилежу одношаји између Русије и њемачке, који су у јавном мњењу измучени били јавним гласовима о француско-руском савезу с једне стране, а аустријско-њемачком с друге стране, свједочи иста светковина. Она је прослављена на исти начин, прије двије године (1869), кад се навршила стогодишњица светођурђевском реду. Прошле г. (1870) ништа се није о њој ни чуло. Какав је дакле узрок могао потакнути онакву славу кад је ред довршио сто и другу годину! Други је свједок томе, здравца царева, која је сву Јевропу изневадила. Док се још говорило о предстојећем рату између Русије и њемачке, цар Александар издржава братинство оружја њемачко-руског.

И тијем је учињен крај свјетом гласовима који су говорили да су се прекинули пријатељски одношаји између Берлина и Петрограда. Никад нити икоме за љубав пеће у Берлину жртвовати оно пријатељство, које је подигло њемачко царство, и које је једини услов његовог живота. Између Француске и Русије непријатељске пад новог царства њемачког, било би само питање вре-

ме. Архитект те зграде, знаде врло добро. Аустрија, као традиционална савезница Русије, једна дочекала тај дан да изведе и оствари своју мисао „јужно-њемачку“.

Не оснива се дакле пријатељство пруско-руско само на сродственијем савезу ујака и сестрића, него на највећој пужди државној сједне стране, јер је савез руско-пруски логична пошљедица постанка новог царства и тежње обједињавања његовог; с друге пак стране, баш ушљед ове природе њемачког царства, Русија на никаквог вјернијег савезника ни моћнијег не може рачунати у предстојећем промјенама на југоистоку Јевропе. Савез дакле руско-њемачки није само да постоји, него ће и постојати, докле год узхоће њемачки народ да сачува оно што је задобио у пошљедњем великом рату.

По овоме се може увидети да је пријатељство између Аустро-Угарске и њемачке са свјетом слично оном између Русије и Турске. њемачки народ с једне, италијански с друге, српски с треће, а румуњски с четврте изгледају кад ће гроф Андраши замлати са бродом, којијем управља, о какав криш, да сваки своје узме. То је положај и моћ Аустро-Угарске, што је мјерило цијене савезништва аустро-угарског за сваку државу па, и за њемачку и Русију. Колико је сигурно то савезништво најбоље би нам могао казати обманени Наполеон III.

Доказивши неприродност њемачко-аустријског пријатељства, што је предпоставка руско-аустријског пријатељства било би излишно и ријечи више трошити око овога.

Али је немилостиво дурило њеке наше родољубе што је цар Александар у горњој здравци рекао, да је братинство њемачко-руског оружја најбоље јамство за мир јевропејски, што би значило, да ће то оружје бдити над постојећим стањем у Јевропи. Али је ово криво сваћање. Изрека цара Александра да здружено оружје руско и њемачко гарантују мир Јевропи, значи да противу овога здруженог оружја није могућан нише никакав рат, зашто му више нема ко на меѓан да пзађе а да није у напријед сигуран, да се пеће здраво кући повратити; значи да више није од потребе ратовањем посвојима тог оружја свој задатак вршити, него само вољом, онако као што је Горчаков одпочео почетком ове године.

Ето зашто смо ми са задовољством констатовали оданост представника балканских народа према Русији, ето зашто се ми толико надамо од руског забрља, и ето измиреног тог нашег задовољства и паде са пријатељевањем Русије са Турском и Аустро-Угарском.

ХРВАТСКИ САБОР — РАСПУШТЕН.

Нијесмо досијели ни да јавимо, да је хрватски сабор отворен, а већ нам стиже вјест, да је распуштен. Да случајно троједна краљевина није у границама аустро-угарске државе, ми се неби могли довољно начудити овоме чуду у уставној држави. Овако се не чудимо, нимало се не чудимо. И ако су званични и други плаћени листови пештанске владе досада говорили све једино оно, што је противно истини, сада су истину рекли, када су казали, да распушт сабора није могао никога изненадити. И доста није. Је ли се могло и очекивати од мађарске владе, да сада даде правду хрватско-српском народу, од владе, која је досада увјек дошљедно угњетавала ове праведне жље народа? Је ли се могло очекивати од те владе, да данас пусти право народно заступништво, да изнађе и утврди све услове потребне за народни напредак, од владе, која је до јуче преко својих срамних заступника боље пашовала у троједници, него и најразглашенији паша у највишем несретнијем земљама у Турској? Зацјело није и за то нико и не очекиваше од те владе толико увиђавности и човјечности, јер је сваки знао, да ће Андрашилик само на срамоту попустити праведној и силној навали народних тежња.

Али за то ипак јесте и остаје распушт хрватског сабора срамно дјело, које народу хрватско-српском пеће само дати да отпочине од борбе, коју мушки издржава, а за мађарску владу може имати много опаснијих посљедица, као што већ данас има ту. да јој је на охолост чеду ударен жиг срамоте пред садашњим и потоњим правдољубивим нараштајима свијета.

Нечувено је да се сабор, који је тринут одгађан, четврти пут распусти у часу када је тек конституисан. Нека се од данас вилајетска влада у Сарајеву слободно поноси са својом „народном скупштином!“ Нека јој сав изобра-

жени свијет замјера због непога тираније, мађарска влада зацјело пеће, него ће јој пружи-ти братску руку.

На сваки начин хрватско-српском народу у троједници мора тешко бити у овоме часу, што је и онет лишен прилике, да уреди своје запустеле домаће ствари. Али нијесу само по-тоње године, у којима он страда. Одавно је он почео страдати, и страдао је мученички и опет је остао жив. Живнће и одсада. И ликоване над својим данашњим угњетачима, непопустили само у својој лијеној свијести, коју је у потоње вријеме очитовао. Српско-хрватски народ у троједници не смије ни за длаку отступити од положаја, којег је приликом избора за распуштени сабор заузео. Исту снагу, али још очитује ваља да покаже при повијем изборима. Побједа му је тада сигурна исто као и пораз непријатеља му. И с највећим поуздањем ми очекујемо то.

Другом приликом проговоримо више коју о овоме новом атентату мађарском на живот нашега народа у Аустро-угарској, а сада ћемо, овдје донијети њешто из „Обзора“ што саборску ствар јако освјетљује.

Многи непријатељски смисљени гласови о распушту сабора изазвали су гг. М. Мразовића, П. Крестића, Др. Рачкога, Вончину и Јакића, да јавно даду извјештаја о својим преговорима са грофом Лоњајем. И тако изјављују они, да су на позив председника мађар. министарства грофа Лоњаја отишли у Беч на договор и то не као пуномоћници народне странке, што су Лоњају одмах и изјавили. С овим договором била им је главна тежња, да увјере угарске државнике, да државоправни подстај, одмјерен Хрватској постојећом нагодом од г. 1868, не даје народу довољно јемства за напредак, да је због тога народ јако незадовољан, па за то да би било у интересу обеју краљевина, законским путем промјенити овај државоправни одношај. А та промјена не би ни мало дирала у садање уставом ујемчено стање и одношај земаља. У тој циљни саставили су они споменути и преда-ли је гр. Лоњају, која гласи овако:

„Преузвишени господине!

Одзивајући се жељи ваше преузвишености, част нам је у слиједним главним тачкама разложити мњења, која смо дне 28. децембра о. г. изјавили у погледу настојања народне странке у Хрватској, Славонији и у истој војничкој крајини, те уједно нацртати предлоге, што их одатле мора да изводи.

При том дужни смо, да узчувамо и сада становиште, које смо нагласили код поузднога договарања нашега, и за то очитујемо: да изим повјерења, које нам је народ изјавио у различитим пригодама а нарочито код задњих избора за хрватски сабор, немашмо никакво посебнога мандата, који би нас овлашћивао стварати погодбе, вежуће читаву земљу, а то тим мање, што нам небијаше када ни договарати се с политичким нашим пријатељима и једномисљеницима, да узмогнемо па такву темељу саставити тачне и прецизне предлоге.

Али и у овакову положају овлаштени смо одрешито сузбити инциденте, којима се потвара народна странка да занијекујемо или нарушавамо државоправно заједништво Хрватске и Славоније с угарском круном, која је уједно и круна краљевине Хрватске.

Народна је странка вазда бранила ово заједништво тако добро, као и нераздјеливо и реално заједништво земаља угарске круне с осталим краљевинама и земљама Њ. ц. и кр. а-поштолскога велчанства.

Овакво држање народне странке можемо и у свим будућим сгодама заступати не само у грађанској Хрватској, него такођер и у војничкој крајини и Далмацији, будући чврсто освједочени, да државни појам Аустро-Угарске не захтјева за успјешан свој развој жртву народнога нашега бића и условја, њему потребних.

И управо за то, јер нагодбени закон, створен год. 1868 међу Угарском и Хрватском праведно неодговара увјетом народнога нашега бића, налази се наш народ не само у грађанској Хрватској и Славонији, него такођер и у војничкој крајини, а могао би смо тврдити — и у Далмацији, у одријешитом однору колико проти поједицим уставима закона сама, толико и проти дојакошњој његовој упораби и вршитби.

Исходећи при овом разлагању од самога нагодбенога закона, хоћемо са свим да-мимон-демо начин, како је тај закон створен, само нам буди у интересу сврхе, која се овим законом намјерава додати, дозвољена сљедећа ридлексија.

Према је у превизији д. в. кр. одпису од 9. Маја 1861 изрично признао, да војника крајина сачињава цјелоуити дио краљевине Хрватске и Славоније, а ушљед тога да се државоуправна питања ове краљевине без судјеловања заступства из војничке крајине не могу право-ваљано ријешити; према је надаље државоуправно заједништво Далмације с Хрватском и Славонијом, а по овима сугарском крупом јасно припознато, (чл. 30. и чл. I. хрв. слав. сабора од године 1868) одакле би се опет морала изводити правна потреба, да Далмација учествује у ријешавању ових државоуправних питања, тичућих се Хрватске и Славоније; ипак о тој нагодби није са-слушана нити војничка крајина нити Далмација.

Цијенимо дакле да није само у интересу нашем, него управу у интересу Угарске, створити нагодбу трајну, свиједне стране и под никаквом извјешном пенарушиву; за то и мелимо прије свега, нека угарско министарство подупире код свјетле крупе молбу, да се што прије у живот приведе оне установе нагодбеногај закона, које гласе о цјелоуитности земље.

Ништа неби боље пријало народним интересом него подпора од стране Угарске, да се поврати цјелоуитност земљишта, и да се крајина што скорије позове на сабор.

Истим нам је начином нагласити изведене нагодбене установе (§. 66) гледу Ријеке, у којем обзиру сада већ захтјевамо, да хрватске области и заводи хрватски оставу на Ријеци, док се то питање начином у нагодби придржаном перижени.

У ред устапова у нагодби изречених, али јоште неизведених, спадају такођер хрватске закладе, које би се имале излучити и повратити што доселе није учињено.

Што се тиче ревизије нагодбе, не можемо мимоћи чињенице, да зајамчена у §. 50. наг. закона неодвисност хрватске владе од угарскога министарства у аутономним управним пословима, и неопредијељеним садржајем §§. 44. и 45. стоји у протусловју, које се је протусловје тецајем пошљедњих година у различитим случајевима појављивало; и за то бисмо захтјевали, да се ти §§. ставе у склад, и да неодвисност хрватске владе у смислу §. 5. постане истином. Уза то, буд колико уважавамо достојанство бана, морамо настојати, и путем ревизије §. 51 установити, да бан не буде уједно предсједником стола седморнице, је је такав положај бана у опрвијци о другом садашњег државнога живота.

Искуство пошљедњих година доказало је надаље, да хрватски сабор честим заступством својим изван земље није у стању одговорити свому задатку. Бит ће дакле начин заступства његова такођер предметом ревизија, а тако и утицај Хрватске на оне послове, који ако и јесу варава заједничке, ипак се искључиво тичу Хрватске и Славоније, као, рецимо, правац жељезнице у границама земље.

Околност она, што су три управне гране спојене у особи бана, и што се овај може уклопити јосбној одговорити својој напрама сабору, ствара потребу, да сва три начелника тих управних одсека буду заједно с баном сабору одговорна, и ово ће такођер бити предметом ревизије.

Напокон најглавније и најбитније, што народна странка захтјева, јест: пренака дојаконне наушамне системе за хрватску аутономију, јер оваково наушамирање потреба земаљских, недостојно по наш парод, неможе него сапнијати народно-господарствени развитац. Разумијева се по себи, да се прије такве пренаке имаде тачно испитати, који су обима странама терети, и који им је иметак, с тога не можемо да најкрепче препоручимо вашој преувишености, нека се доходци крајински шума неупотребе на корист једнострану, док се ово питање перижени.

Ове битне тачке наг. закона, што их вашој преувишености подастиремо, страном су онакове, да би се пренакити имале. Али пошто су два различита заступства, која би овим жељама имала доскочити, пошто ће требати много времена, док се те жеље расправе и ријеше, треба да народна странка у повјерењу својем буде учвршћена њеним јамством, да ће се жеље њезине уважити и по могућности подупирати. Оваково јамство нашла би народна странка у власти, уживајућој њезино повјерење, јер се мора жељети, да хрватски сабор не удаже свога рада у опозицију проти влади, него да чим прије у слози с родољубивом владом благотворно стане дјеловати.

Подастирућ ове жеље вашој преувишености као најбитније захтјеве народне странке, изричемо тим једино своје и једномилешеница наших освједочење, пак се пећемо оглушити темељитом приговору, буде ли их са стране ваше преузв.,

јер се само оваквим међусобним договором може постићи здрав и трајан споразумак с Угарском; како га ми у истину жељимо.“ —

„Овај помирљив обзиран смјер наше споменице пађе, настављају даље речена господа, код угар. државника признање у толико, да нам преузв. г. гр. Лоњај у министарском вијећу у име њ. велич. и заједничкога министарства угарско-хрватскога изријеком изјави, да се њеке тачке наше споменице могу умах прихватити, о другима пак да се расправљати може.

Ова нас је изјава удовољила тога ради, што разабрасмо из ње, да се је постигла цијељ, коју бјесмо намијенили договором: призвала наиме од стране владе угарске потреба ревизије државоуправнога положаја наше домовине према њезину праву и користи, пронашао, шта више, од обију страна признаци основ за даље расправљање постојећих државоуправних размирица. Све што иде преко тога споразумка, договори приуговорљена, спада у подручје обију законотворних фактора, те се договором између владе и појединаца неможе нити установити нити на крај привести.

Према смо већ у Бечу дознали и искусили, како се од противне стране ради, да се осујети цијељ наших договора: то се ни овђе а ни у домовини послјије свога повратка нисмо дали смести у тријезну схваћању наше праведне ствари. Прпоијавши својим пријатељима, саборској већини, у састанку заступника народне странке своје настојање и свој поступак у Бечу, стекосмо њихово одобрење, које нам они јавно очитоваше својом поузданицом од 19. сјечна о. г. Што се је међу тим до разпушта сабора с противне стране радило проти поравнању постојећих размирица, које би се било имале већ свести на пут законити: то неспада у оквир овога извјештаја, а објавиству је честимице познато од другога, особито из очитовања нас двојице, Мразовића и Крестића, објелодањена дне 11. о. м.

Мирном свијести остављамо сада и цијелому народу, да суди, у колико смо код бечких договора поступали политичком разборитости и увиђавности. Не обвезав никога, радо примамо на се извључиву одговорност за сваку погрјешку; а одобрење, које би нашем поступану пало у дно, радо препосимо на она начела, за која се заједнички толико година боримо. Ако наша праведна ствар и није већ сада свладала све тешкоће: то несумњамо ни часак о њезиној коначној побједи; што да се збуде чим прије, много виси о сложној вољи цијелога народа.“

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИЦА.

„Слобода“, бугарски лист, што излази у Букарешту дошп такође један чланак назијењен новој години, у којем вели: Уредници код свију народа обичавају на нову годину да говоре о раду и напредку њиховом. Требало би да и ми то радимо, али не знамо су чим да се похвалимо. Све што можемо рећи то је, да смо и данас какви смо били лане, ономање и прије 500 година. Ево је настала и 1872 година, а ми се још надамо и очекујемо помоћи од другога. Наше дрвено питање, у здравље великога везира, остаје питање, јер се оно родило и одрасло као питање, наша је журналистика каква је и била и по броју и по вриједности, наша кљежевност нити се обогатила нити је осиромашила, јер још и неостоји, наша младеж напредује само по кафанама и жехама и усавршава се у пјанству, па биљарди и у женскијем пословима, наше школе — али доста. У кратки данас смо као и лане. Ми смо пошљедњи народ. Други народи имају бар нешто, а ми немамо ништа. Други Словенски и несловенски народи робују барем ваљаном правителству а ми се клањамо најгдушцијим и варварскијем циганима. Наш нерад и немарност наша доводи човјека у тугу и очајање. Својом неприродном и воловском трљивошћу дошли смо до тога, да нас више Турци не гоче, него само плаше као дјепу. И ми смо људи! Ми нијесмо људи. Честит Бугарин кад се ејети тога, треба да се гнуша и себе самога. Ми смо најзлудни робови. Нема за нас слободе, докле проклетити, гнусни и срамотни чорбаџилук међу нама влада. Нема за нас среће ни добра, докле се не погледимо и непостидимо себе самијех. Бесплодне препирке с Турцима и фанариотима и све друго ништа не вриједи док непрегнемо да другојаче радимо. Прва је дужност наша, да искоренимо материјално зло, које нам стоји на путу и које нам неда напријед. А да будемо побје-

допи ми треба да се сами боримо против тога зла, да подигнемо своје гласове и деснице против њега и да покажемо енергично силу и вољу своју. Иначе нема од нас ништа. Мисао је без дјела мртва. Ако ми унапријед скрстимо руке и помоћ од другијех ушчекамо, ако будемо и у напријед такви, какви смо данас, онда нема од нас ништа, и можемо чекати нова страдања.“

У засебном прилогу хрватскијех записанијех „Народнијех повина“ позива г. Јован Живковић обе стране да се споразуму и то на оввијем основима:

1. У штовању закона, што је и крупна у своме одпису пуним правом нагласила; то је главни услов развитка уставне слободе и успјешна напредка у земљи уставној и по томе ставив се отворено на законити темљ постојећег устава, удесити свој рад са тога гледишта; те прије свега настојати око уређења ваљаше, дапашињим потребама одговарајуће управе, без које нити у земљи напредовати, а нити извац земље икаквога кредита стећи и уздржати можемо.

Ово би као и уведење наглашених реформа у земљи, у нашим данашњим околностима управ најпрешнија задаћа патриотичкога народнога заступства бити имала.

2. Да се наша „нагода“ у горе означеном правцу истим законом прописаним путем сврши сходно поправи и кроза то трајно измирење оба народа постигне; напокон

3. Настојати: да нагодом у изглед стављена цјелоуитност троједне краљевине ма и постепено истином и чиним постане, те у томе правцу:

а) да се ријешење нагодом „ин суспенсо“ остављенога „ријечкога питања“ уставним путем настави и свому концу приведе;

б) да се развојачење и угјеловљење још престолага дјела наше Војничке Крајине чим прије могуће изведе; и

в) да се у погледу сдружења одпосно сједицења Далмације са Хрватском и Славонијом, по крупи с једне и дотичним заступством народа с друге стране поприме оне мјере, које тамо иду, да се по цјелом народу жељиво и онетовано захтјевамо рјешење тога питања на уставни начин у тецај стави.

Прихват „законитога темља“ са стране народне странке као главнога увјета свакога споразумка, ставио би нас у такои положај, који би наглашено „зближење“ не само могућим него и готовим учинио и то је по мом чистом увјерењу она средња стаза на којој би се обе странке или бар сви свјесни синови народа, који су га на стази јавнога живота руководити позвани, састати имали за да сложним и унијешним радом својим у горњем правцу, прокрче пута бољој будућности народа!

„Народни Листи“ чески претресају на широко разнуст хрв. сабора у уводном чланку од 17. о. м. И они копштатују, да се Мађари ништа научили и у ничем поправили нису, навластито Деакова странка, које су чланови већном из предожујске добе те с тога и заговарају и проти сили и духу времена и напредка хоће да Хрватску обет уведу у стара времена — патражњаштва и народне стагнације. За тим цитирају из рујанске изјаве, оно мјесто где се вели како је настала нагода Раухова, која се противи животним интересом хрватске државе, сада фактично провинције мађарске. Честитају Хрватом што уговарајућ нису пристаји на мађарске попуде под ту једну цијеву да им се неколико народњака посади покрај и посред мађарона на чиновничке столице; за мизерне уступке нехгједоше се одрећи свога права. Смјело можемо речти, да је тада на уста својих заступника говорио сам народ по природном си истинику. Где је пак сав народ у праведној опозицији, неће се ништа известити.“

И „Газета Народова“ орган Грохолскога говори о разнусту сабора, и позивље га повриједом свакога уставнога закона. Разлаже положај Хрватске доста јасно и жали што га Угарска није схватила. Особито замјера левици, која је пред неколико дана тражила савез хрв. опозиције да се у питању разнуста сложила с владом. Одобравајућ незаконито поступање владе, одтуђује си опозицију, и повлађује владу, ако и проти њој некоректно поступа.

ЦЕТИЊЕ, 22. Јануара. — Ађуганг Њ. Св. кнеза Николе I., г. Станко Радонић одутовао је у прошли четвртак у Скадар. Он је, као што чујемо, послан, да покуша постићи споразумљење у преговорима због погравичне размирице, који су непадно прекинути.

— 21. Јануара. — Из Црмнице нам јављају, да су прошлога мјесца примички учитељи

(8 на броју) из советњене збоуде састали се на збор учитељски и ту се братски посавјетовали и један другог поучили у предметама, како би им ово било јединогласије и најпознатије. Ова појава, што показује велику о даљност учитеља своје звању, даје нам поуздана надања, да ће школе наше, особито кад се узме још у обзир даровитост дјеце црногорске и њихова љубав према школи, скорим стациу ред најнапреднијих европскијех школа.

— 21. Јануара. — Р. др Ђорђе Радич, секретар позоријске задруге у Београду написао је „Малу земљедјелску читавку за основне школе у Црној Гори.“ (Из свјетло „Свијетломе и честитоме кнесу и господару Црне Горе и Брда Никола I.“). Читавка је ова изврсно написана и урешена са 42 дрвореза. Како се у нашој богословији, која је уједно и приправничка школа за учитеље, предаје и економија, то је ова читавка добро дошла нашим основнијем школама, и нека је за то братска хвала г. Ђ. Радичу на његовоме родољубном труду.

НОВОСТИ.

— „Читадино“ јавља, да је наша позоријске Полаке, да буду верни и послушани.

— Руска влада предузела је да са савјетничјем државама склопи политанске уговоре. Политански обрт биће стијем и брзи и јединији. Директор руски пошта предузео је због тога пут у иностранство.

— Руски велики княз Михаилу палази се у Риму, гдје га је краљ са особитом почању дочекао.

— Тјер, председник француске републике, био је дао оставку због неке размислице са скуитином, по њу је повукао снег патраг, пошто му је скуитина изјавила повјерење. Бонапартисте су покушавале том приликом преврат.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Др. Богвић) чувени научник наш и професор на одеском свучилишту, постао је због великијех заслуга државнијем савјетником у Русији.

(Политехничка изложба у Москви) отвориће се 15. Маја, а у исто вријеме прославиће се и двјестогодишњица рођења Петра, великога. Изложба је раздјелена у два главна одељка: у одејек природнијех зпаности и у технички одејек. Пијемене расправе за изложбу ишу седи одбор у царском свучилишту у Москви. Изложитељи могу изложити своје ствари сами или преко својијех пуномоћника. За ове изложитеље, који неби били у стању, да задовоље овом позиву, постојаће код изложбе посебна агенатура, која ће све, што је потребно, сама обавити. Руска жељезничка и паробродска друштва, смањили су цијену за све пошљаке. Вриједница ће се и награда давати.

(Рускај је случај) у словенској повесници, да су у исто доба три православнијех владара седјели на три престола: у Чешкој Карло I. (1346-1378.), у Пољској Казимир велики (1330-1370.), и у Србији Душан силни (1335-1356.)

(Руски цар) био је у великој опасности. Б. о. м. нишао је у лов на медведе. Један ранији медвед разјарен скочи пут цара, по у исти мах цар опали и сретно убије медведа. Званичне бечке новине јављају, да је аустријски цар изјавио ушљед тога рускоме цару брзојавом своје срдечно учешће.— Неколико дана прије тога био је у истој опасности турски посланик у Петрограду. По он је био несретнији, јер га је разјарени медвед јако обрвао на ризи и лицу.

(Кинези и кинеско позориште) Кинези јако маре за позориште. Тако се скупи у Пекингу по паткад до седам стотина глумачких дружина, а у свакој има по 8—10 чланова. Репертоар им је десета братја. Свака дружина науча по неколико комада, које све једнако приказује, а други комади не тичу је се ни најмање. На и позоришном управљачи не боје се навале од песника (хвала Богу као и у нас) јер су у последње време пове драме у Кини праве беле вране. Но и песници кинески не јатме се о венце и тапшање, кад свет и тако не разбира, а ретко кад да и чује за име списатељево. Кинеском писцу није стало до славе и тамјана. Кинески писци стварају своја дела, а не траже за то никакве користи, као и ишца што отнева своју песму и сву награду сама у себи палази. Упра-

вљачи се вилед по туже на писцу). Пре би се могли глумачи појавити на управљачи, што су им лако рећи сдате и ребори. Чушци се ови не боје изнеше критике, јер у Кини нема ни белетристичких писмова, ни подметака. Али има кенито што је од тога мало горе. Тако и, пр. ако који глумач позвали у говору, или ако тамо удари гласом где не треба, то мора на један миг мандаринов да легне на позорницу, на да прими своју порцију тозага. За те је тозага одрђена и особита тарива: за мање погрешке двадесет и пет, а за веће педесет, на то тако све на више иде. Кад се каштига изврши, мандури се са позорнице удале, а глумач наставља своју улогу тамо где је био престао, на нази да га подобна каб у ком другом приказу не постигне. Тако је то у Кини!

(Неки наш глумач) који је сваки час имао по пенито да шикера, рече неком приликом управљачу позоришном:

— Господине! Ја не играм у данашњем комаду, ако ми се на сто не изнесе право шампањско вино и право печење! Ја хоћу, да „позорије“ потпуна буде!

— То је веома лево од вас, господине, што тако мислите; али се онда морамо постарати, да вам у умови, у којој се трујете, у мјесто ситуијера дамо право огрова, на ће онда бити „позорије“ још потпунија! („Позориште“)

(Шпанство) узима све већи мах у свијету. Једне шпанолске новине казу, да је вијанство узело гдно мах међу шпанолском ерпитином. По још је горе у Америци. Један американски лекарски лист вели, да у сјединонијем државама има 600,000 нијанаца. На свакијех 67 становника, долази један нијанац, а сваке годиње умпожава се та гесела чета са 100,000. Од г. 1845. до г. 1855, умрло је од нијанства 300,000 људи а 100,000 лечено је у болницама. Од овијех 300,000 остало је милијон сирочади. У Бричхемптану има за богате нијанине болница, у којој је за пет година лечено 39 протестанских свенитеника, 8 јавних чиновника, 40 трговаца, 226 лекара, 546 „центамана,“ а — 1387 госпођица из богатијех кућа. У Нигленској употребљују сва средства против те заразе, која је већ обузела и виша друштва. Има доста и незреле младости, која се олаје шљу. Особито отмијене госпође љубе жестога нића. И у Француској јако се шири нијанство, што медицинској академији у Паризу много главобоље задаје. Вриједно би било да се и код нас обрати пажња на ову статистику. Кад би се вјерно биљежила, сва је прилика да би се наш народ (сразмјерно) бар у томе погледу еравнио са американскијем, јер се нијанство јако шири у нашем народу, особито у цеквијем крајевима.

КЊИЖЕВНОСТ.

Др Јован Суботић издао је овај књижевни позив:

„Годиње 1858 почео сам издавање моих укупних дјела, и сво професе 12 година, а ја једва добих времена да издам шест књига.

Годиње 1868 уграбно сам срјебно времена те сам двје књиге издао. А од опог доба све до ове зиме педаоше ми послови, на које ме народ позва, у овом предсећу ни корака учинити.

Ове зиме добих прилику, те ево издадох се даку књигу моих дјела.

Да види поштована публика, о каквом је, подушећу овдје говор, нека ми буде допуштено у кратко га означити.

Укупна моја књижевна дјела садржаће у себи:

1. све моје лирске, епоске, и драмске пјесме;

2. све моје приповједке и повеле;

3. све оно, што сам о разним стварма написао, и што има цјелу или по себи, или с погледом на нашу књижевну повјестину.

Прве ове врсти списе издао сам у ових првих седам књига.

I. књига садржи моје „лирске пјесме“

II. књига садржи краће епоске пјесме и има 342 стране.

III. књига садржи енос „Краљ Дечански,“ у XII. пјесама, и има 355 страна.

IV. књига доноси драме „Херцег Владислав“ и „Немања“ и броји 365 страна.

V. књига доноси драме „Звоцимир“ и „Прехвала“ и има 295 страна.

VI. књига садржи драме „Милош Обилић“ и „Бодим“ и има 310 страна.

VII. књига доноси трагедију: „Краљица

Јакинта“ и друге ситније драмске проишводе, као што ће се мало ниже обзнанити, и има 342 стране.

Са овим се књигом свршује издавање списе са у свих књига.

Сад ће доћи ред на списе што смо их под 2. обљезили.

VIII. и IX. књига имаће моје приповједка и повеле:

1. „Црни Мијанло“ од год. 1837.

2. „Художници“ од годиње 1839.

3. „Краљески састанак“ у Вишеграду од г. дике 1844.

4. „Кретоноспи“ од год. 1845.

5. „Стеван Јакшић“ год. 1846.

6. „Суђеница“ год 1847.

7. „Мађарица“ год. 1850.

8. „Господар Арса“ год 1850.

9. „Два брата“ год. 1851.

10. „Кепски јунак“ год. 1851.

11. „Отац и син“ год. 1860.

12. „Лука Сивковић“ год. 1870.

II ове ће књиге имати свака око 20 таб.

X. и XI. књига садржаваће моје различите списе у прози као: различите говоре; критике; разправе и т. д. у којима се огледа наша књижевна радња за ових пошљедних 37 година, како сам ја на ноје књижевности ступио. Књиге ће износити свака преко 20 табака.

Сад сам штампало VII. књигу. У њој се садржи:

I. велика трагедија „Краљица Јакинта“

II. „Сав на јави слика из прошлости Србске.

III. „Крст и Круна“ образ из прошлости Србске у IV. слике.

IV. Ситније драмске пјесме:

1. „Епилог“ за народно загребачко казалниште год. 1854.

2. „Пролог“ за представу „Немање“ што су је загребачки правници давали год. 1864.

3. „Домовина у сабору“ пролог у чину уочи дана кад се сабор у Загребу отворио г. 1866.

4. „Пролог у сликама“ којим се народно загребачко казалниште сабору препоручује г. 1866.

5. „Апотеоза Јелачића бана.“ кад му је монумент у Загребу откривен г. 1855.

6. „Епилог“ којим се нар. позоришна друштина у Новом Саду са публиком опрашта г. 1869.

Сав садржај изнуњава 21 табак и пол или 342 стр.

Књига је готова, и послаће са одмах сваком како се предплатата пошље.

Ради информације публике примјетити ћу само оволико, да је „Краљица Јакинта“ једна од најзнаменитијих особа у нашој повјестници. Сплетом духа и енергијом воље може се уз енглезског Рихарда III. ставити, ком ни мало у величини неуступа. Предмет је ове трагедије најсиловитија епоха нашег историјског живота.

Цјена је књиге 1 фор. Ко купује књиге, анаће да мања бити неможе.

Ми позивамо овим све пријатеље наше књижевности да нам притеку у помоћ, и да нам предплатника скуне и пошаљу. Невоља сваки незнам какав број скупити; нека нам само сваки ополико пошље, колико без велика труда скупити може. На ће нам бити поможено.

Будући да је књига готова, то молимо да сваки у једно предплату и положи: књиге ће се поштом одмах послати како се пошци приме.

На десет књига дајем или једну књигу или њену цјену на дар ономе, ко се око скупила потруди.

Није угодно скупљати предплатнике; тежко пода повац на књиге издавати: али знајте господо, да су сви наши списатељи уишеви, да од продаје књига живе, и своју породицу издржавају: на ком и онда тешко буде, нека непозове никог на предплату, нека некупи књиге . . .

Молимо свакога пријатеља, кој се прими позива, да нам што скорије одговори: ваља нам барем ово што пре извадити, што смо у штампцу уложнили.

Повци се шаљу самоме списатељу.

ЗАХВАЛА.

Свој љубезној господи, која изволише учествовати у сирободу наше добре мајке и пунице Анастасије Дабишиновића благодаримо најсрдачније.

У Котору 10. Јануара.

Син
Иво Дабишиновић
и зет
Мплутин Протић.